

Csaba László: Az európai közgazdaságtan újjászületése

Gyakorta hallhatjuk – különösen a magukra sokat adó körök némelyikében –, hogy a világ perifériáján, ahol mi élünk, nem lehet és így nem is érdemes a tudomány nagy kérdéseivel foglalkozni. Számunkra úgylis csak az újralfedezés vagy épp a másolás jut. Amerikából fúj a passzátszél, így ha sikerül onnan valamit lecsippenteni, már az is szép teljesítmény. És a tudomány művelésének is az a módja, amit az amerikai Nobel-díjasok némelyike művel: számtalan rövid cikkecske, lehetőleg számtalan társszerzővel, mikroszkóppal alig látható nagyságú – társadalmilag lehetőleg érdektelen – témákról.

Nos, ehhez képest valóban megrázta a világot, amikor egy még fiatal, de már befutott francia közgazdász, Thomas Piketty címében is provokatív – A tőke a 21. században – munkájával a bestsellerek közé került. S tegyük hozzá, joggal. A kötet magyar változatát a Kossuth Könyvkiadó jelentette meg, igényes kivitelben és jó fordításban. Ez úgy 700 oldal, hogy a módszertani és az ökonometriai részeket, valamint az alapos forrásjegyzéket egy online mellékletbe számúzték.

Micsoda? – kaphatja fel fejét a fenti „igényes közgazdaságtan” művelője, követője, tanítványa és holdudvara. Akkora terjedelemben – amennyiben nem hagyjuk ki a mellékletek figyelemre méltó mozzanatait sem –, mint amekkorában anno Marx Károly írt e témáról? Megbolondult ez az ember?

Szerzőnk azonban nem akárki: a francia csúcsegyetem, a 2006-ban létesített Paris School of Economics professzora. Nem mellékesen azon kevés európai egyike, akik pályájuk kezdete óta rendszeresen publikálnak a vezető amerikai elméleti folyóiratokban, mint amilyen a Harvard Egyetem lapja, a Quarterly Journal of Economics, az amerikai közgazdasági társaság gondozásában a szakmában kiemelt presztízsű American Economic Review, vagy éppen a szakma határait és irányait megszabó Journal of Economic Literature. A mai világ fintoraként is értelmezhetjük, hogy napjainkban elég egyetlen cikket elhelyezni a felsorolt lapokban ahhoz, hogy valakit jó amerikai egyetemen professzorrá válasszanak.

Nos, emberünk – ahelyett, hogy a korlátlan lehetőségek birodalmát választaná – hazajön a vén Európába, részt vesz a francia közéletben, és emellett könyveket is ír. Már korábbi írásai sem maradtak visszhang nélkül, hiszen a tankönyvekből számúzott, de sokakat érdeklő kérdések egyikével, a jövedelmi egyenlőtlenségekkel foglalkozott. Nos, szerzőnknek sikerült a

lehetetlen: sok statisztikával érvelő, részletező, elemző monográfiájával a világ egyik legnagyobb hatású közgazdasági művét hozta létre.

Piketty munkásságában az talán a legmegkapóbb, ahogy magától értetődő könnyed eleganciával lép keresztül a szakma – sokak által szentként tisztelt – konvencióin és divatjain. Piketty nem épít modellt és nem kalibrál számokat – képzeteseket a valóság helyett. Évtizedek óta bújja a levéltárakat, földolgozza az adóbevallásokat és az állami költségvetés adatsorait, kiértékeli a lehetséges tévedéseket, hibákat, csalásokat. Vagyis: könyörtelen tényyszerűséggel mutat be olyan folyamatokat, amelyekről eddig fogalmunk sem lehetett, hiszen elemzés helyett csak spekuláltunk róluk.

Piketty talán legfontosabb üzenete a következő: a kapitalizmus fejlődésében az amerikai út a különös és nem az alap, a modell, az általánosítható. A világ nagyobb részén – és immár az Egyesült Államokban is – az angol és a francia tapasztalatok bizonyulnak általánosnak. Vagyis: lassú – demográfiai és termelési – növekedés mellett az átörökített vagyon és az ebből származó járadék-jövedelem egyre inkább meghatározóvá válik a munkajövedelmekkel szemben. Kivétel ez alól némileg a „supermenedzserek és szupersztárok” kasztja, ahol döntően munkajövedelem révén lehet a felső 1 százalékba bekerülni. De a társadalmak egészét tekintve a világ összes meghatározó országában kirajzolódik az öröklés túlsúlya a kezdeményezés, a tanulás, a teljesítmény és az újítás ellenében. Ez bizony ellentmond annak az elterjedt tévhitnek, miszerint az „emberi tőke” egyre inkább meghatározóvá válva eljelentéktelenítené a vagyon korábbi nemzedékek általi fölhalmozásának és a vagyon átörökítésének szempontját.

Piketty nem marxista, sőt, számtalanszor el is határolódik a ma divatos újbaldali fölvetésektől. Ugyanakkor nem rejti véka alá: aggódik amiatt, amit statisztikai kimutattak. Utóbbiakból ugyanis egy szabályos U-alakú görbe rajzolható fel, amikor a függőleges tengelyen a Gini vagy más egyenlőtlenségi mutató, a vízszintes tengelyen pedig az idő szerepel. Röviden: évtizedünk közepére az 1913-as évet jellemző egyenlőtlenségek alakultak ki a vagyoneeloszlás tekintetében. S ez utóbbi – mint tudjuk – nem sok jót hozott a „rövid 20. század” társadalmainak. A francia szerző aggódik a demokratikus kapitalizmus jövőjéért. Azt üzeni, amit az európai hagyomány – a szociális piacgazdaság eszméje köré tömörülő sokféle áramlat – is sugallhatna: a közhatalom beavatkozása nélkül a szabályozatlan piac nem az egyensúly felé halad, sem általában, sem konkrétan. Igaz: ehhez a közhatalomnak a köz- és nem a magánérdek, a méltányosság és nem a magánvagyonok szertelen gyarapítása mellett kellene állnia – az Egyesült Államokban és máshol is.

Érdemes átrágni magunkat e hosszú, alapos munkán, mert felismerései nem mondhatóak közismertnek vagy deduktív gondolkodással kikövetkeztethetőnek. Vagyis: újak, meglepőek, tudományosak.

Szerző: **Csaba László, a Közép-európai Egyetem (CEU) tanára**